

ΠΕΡΙΗΓΗΣΕΙΣ ΕΛΛΗΝΟΣ ΑΝΑ ΤΗΝ ΚΕΝΤΡΩΑΝ ΑΣΙΑΝ

[Ἐκ μακρᾶς περισπουδάστου πραγματείας ἐκπονηθείσης ἐπίτηδες διὰ τὸ Ἡμερολόγιον, τοῦ ὁποίου ὁμως ὁ στενὸς χώρος δὲν ἦτο δυνατόν νὰ περιλάβῃ ὅλον τὸ ἐνδιαφέρον καὶ ἐπαγωγὸν περιεχόμενον αὐτῆς, ἀποσπῶμεν τὰ ἀκόλουθα κεφάλαια. * μὲ τὴν πεποίησιν ὅτι παρέχομεν ἀσύνητες καὶ σπάνιον ἐντρύφημα τοῖς ἀναγνώσταις ἡμῶν. Ὁ εὐπαίδευτος αὐτῆς συγγραφεὺς κ. Δ. Γ. Κωνσταντινίδης, γνωστὸς ἤδη καὶ ἐξ ἄλλων ἐν τῷ Ἡμερολόγιῳ δημοσιευμάτων του, τυγχάνει ἐκ τῶν ὀλίγων Ἑλλήνων οἵτινες διακαίονται ὑπὸ τοῦ πόθου τῶν μακρῶν περιηγήσεων, ἃς γνωρίζει νὰ ἀπολαμβάνῃ, νὰ διερευνᾷ τὰ ἐπίκαιρα σημεῖα αὐτῶν καὶ νὰ περιγράφῃ μὲ τόσῃν χάριν καὶ σαφήνειαν.]

.... Ἀποπλέομεν ἐκ Βαχού ἐσπέραν ἀπολαύοντες ἐκ τοῦ καταστρώματος τοῦ πανοράματος τῆς ἀμφιθεατρικῶς κειμένης πόλεως, καλυφθείσης μετ' ὀλίγον ὑπὸ σκοτεινοῦ πέπλου διαστιζομένου ὑπὸ πληθύος φώτων, σελαγιζόντων δίκην ἀστέρων. Διεπλέομεν λοιπὸν τὴν Κασπίαν!

Ἡ Κασπία θάλασσα ἢ Ὑγκανική τῶν ἀρχαίων εἶναι ὡς γνωστὸν ἡ μεγαλειτέρα λίμνη τῆς γῆς (ἕκτασις 438688 □ χιλιομ.⁴) ἔχουσα μῆκος ὑπὲρ τὰ 1200 χιλιομ., πλάτος 280 — 350, βάθος δὲ ἐνισχυτῶν τῶν νοτίων μερῶν 200 — 1000 μέτρ. Τὸ ὕδωρ τῆς τὸ πλεῖστον μὲν εἶναι ἀλμυρὸν (εἰς τὰ νότια ἰδίως ἕνεκα

* ΣΗΜ.— Πολλὰ ἐκτενῆ κεφάλαια τῆς περιηγήσεως ταύτης ἐφιλοξενήθησαν ἐν τῷ τελευταίῳ τεύχει τοῦ μοναδικοῦ εἰς τὸ εἶδος του καὶ κατ' ἐξοχὴν ἐθνωφελοῦς Γεωγραφικοῦ Δελτίου, ὅπερ ἐκδίδει ὁ διαπρεπὴς καθηγητὴς τῆς ἱστορίας καὶ γεωγραφίας κ. Κ. Ν. Ράδος, ὁ εὐρυμαθὴς καὶ ἡδυεπὴς συγγραφεὺς, φίλος δὲ καὶ συνεργάτης τοῦ Ἡμερολογίου πολῦτιμος.

⁴ Αἱ περὶ τούτου εἰδήσεις δὲν εἶναι ὅλως ἀσφαλεῖς Ἀλλοι δίδουσιν εἰς αὐτὴν 314,000 χιλ. Ἀλλοι 396,404, ὅστις φαίνεται καὶ ὁ ἀκριθέστερος ἀριθμὸς· ὁ Βόγκελ δίδει 7,000 γεωγραφικὰ τετρ. μίλλια.

τῆς μεγάλης ἐξατμίσεως καὶ τῶν ἀποθέσεων τῶν δι' ἀλατούχων στρωμάτων διερχομένων ποταμῶν) ἐνιαχοῦ ὁμως σχεδὸν γλυκύ. Ἰχθῦς ἔχει ἀντακαίους (esturgeons), εὐγέστους λίαν, γωβίους, μαινίδας καὶ ἄλλους τινάς. Ἀφθονοῦσι δὲ καὶ αἱ καραβίδες. Πλῆθος φωκῶν ἅς συνάντᾳ τις καὶ ἐν ἀνοικτῷ πελάγει. Ἡ παρουσία τῶν ζῶων τούτων εἶναι γεωλογικῶς σπουδαία, τεκμηριούσα ὅτι ἡ Κασπία συνεκoinώνει ποτὲ μὲ ἄλλην ἐλευθέραν θάλασσαν, διότι εἰς περιωρισμένας λίμνας τοιαῦτα ζῶα δὲν ὑπάρχουσιν.¹ Ὡστε ἡ λίμνη αὕτη — ἥς ἡ ἐπιφάνεια κεῖται 26 μέτρ. ὑπὸ τὴν τῆς Ἀζοφικῆς — εἶναι κατὰ τὰ φαινόμενα ἡφαιστειώδης καθίζησις τοῦ ἐδάφους. Τινὰ δὲ μέρη αὐτῆς παρουσιάζουσιν ἔτι καὶ νῦν ἀκατάπαυστον ἡφαιστειώδη ἐνέργειαν.²

.... Περὶ ὥραν 4ην μ.μ. τῆς ἐπομένης ἡγκυροβολήσαμεν πρὸ τοῦ Κρασνοβόδσκ, κειμένου κατὰ τὸ μέσον σχεδὸν τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τῆς Κασπίας, ἥς εἶναι ὁ καλλίτερος λιμὴν ἐπὶ τοῦ μέρους τούτου. Εἶναι πολίχνη ἀσήμαντος, κτισθεῖσα πρὸ εἰκοσιπενταετίας, μὲ πληθυσμὸν 8 χιλ. παμμιγῇ, κατὰ τοῦτο μόνον ἀξία λόγου, ὡς ἀφετηρία τοῦ στρατιωτικοῦ σιδηροδρόμου τῆς Μέσης Ἀσίας.

.... Τὴν πρὸ τῆς ἀναχωρήσεως ὥραν χρησιμοποιοῦμεν περιδιαβάζοντες ἐπὶ τοῦ κρηπιδώματος καὶ θεωροῦντες τὸ συμφορέμενον αὐτόθι καινοφανές δι' ἡμᾶς πλῆθος. Ὅποια ποικιλία φυσιογνωμιῶν καὶ ἀμφιέσεων! Ἐκ πρώτης ὄψεως βλέπει τις ὅτι εὐρίσκεται εἰς νέον ὅλως κόσμον. Εἶναι ἐνταῦθα ὁ οὐδὸς οὕτως εἰπεῖν τῆς Κεντρικῆς Ἀσίας καὶ δύναται τις νὰ ἴδῃ σχεδὸν πάντας τοὺς τύπους τῆς καυκασίας καὶ μογγολικῆς φυλῆς τοὺς κατοικοῦντας τὴν χώραν: Τοὺς Τουρκομάνους μὲ τοὺς πελωρίους ἐξ ἀκατεργάστου ἀρνακίδος σκούφους (telpek) τὰς κυανᾶς ἀναξυρίδας (chalwar) καὶ σανδάλια μὲ ἄκραν ὀξεῖαν καὶ ἀνεστραμμένην. Τινὲς ἀντὶ ἀπλοῦ χιτῶνος φέρουσιν ἄνω καὶ ἱμάτιον (tehopan) ἐρυθρωπόν, περιεσφιγμένον εἰς τὸ μέσον διὰ ζώνης. Τοὺς Κιργισίους μὲ τοὺς ποδῆρεις χιτῶνας των καὶ τὰ κυφελόμορφα ἐκ φαιοῦ πιλήματος κασγαριανὰ πιλίδια μὲ στενοὺς

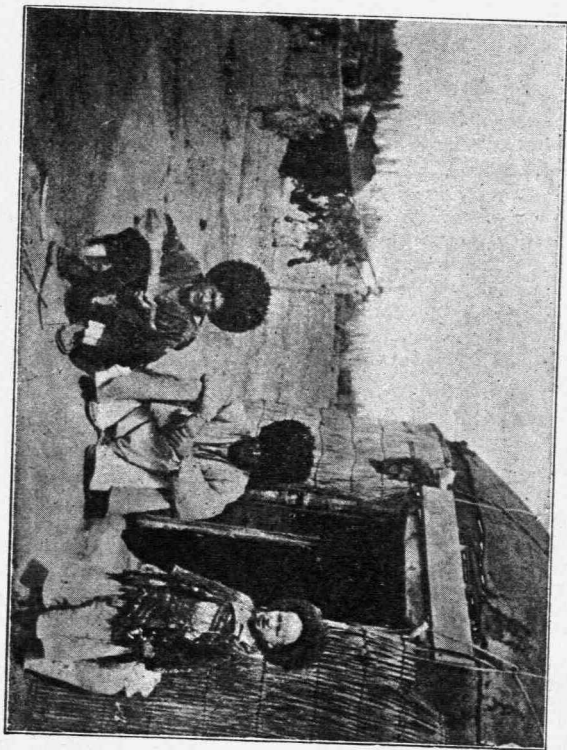
¹ Ὅπως καὶ ἂν ἔχῃ τὸ πρᾶγμα, τὸ ἀμφίβιον τοῦτο ἐν τῇ Κασπίᾳ ἀποτελεῖ ὅλως ἰδιάζουσαν αὐτῇ ὑποδιαίρεσιν τοῦ γένους, γνωστὴν ἐν τῇ ζωολογίᾳ ὑπὸ τὸ ὄνομα *phoca Caspica*, ἀποτελεῖ δὲ καὶ ἀντικείμενον εὐρυτάτης ἀλείας. Καὶ ἄλλαι δὲ λίμναι τρέφουσιν φώκας, ἡ Βαϊκάλη λίμνη καὶ ἡ Ὀρόν, — *phoca sibirica*, — ἡ Λαδόγα λίμνη, — *phoca foetida*.

² Κατ' ἄλλην θεωρίαν ἀνύψωσις τοῦ βορειοτέρου ἐδάφους ἐχώρισε τὸν Βόρειον Ὠκεανὸν τῶν ἐσωτερικῶν τούτων θαλασσῶν.

ἀνεστραμμένους γύρους, καταβιβαζομένους ἐν εἶδει προμετωπί-
δος. Τοὺς Σάργας μὲ τὰ ποικιλόχρσα καφτάνια καὶ στρόφια ἐπὶ
κεφαλῇς. Τοὺς Βουχαρίους μὲ τοὺς ἐκ καθέτων λωρίδων διαφόρων
χρωμάτων μεταξωτοὺς ἐπενδύτας καὶ μιτροειδεῖς σκούφους ἐκ
χρωματιστοῦ βελούδου ὑπερραμμένους ἔσωθεν καὶ κρασπεδωμέ-
νους κατὰ τὰ χεῖλη διὰ σισύρας. Τοὺς Πέρσας μὲ τοὺς ἐξ ἐρέας
ἢ ἀστραχὰν σκούφους ἐν σχήματι τυμπάνου καὶ τὰ μακρὰ κατὰ
τὴν μέσσην περισφιγμένα ἀμπέχονα. Τοὺς Χιβανούς μὲ τὰς τρο-
μερὰς ὄψεις των καὶ ἐνδυμασίαν παρομοίαν πρὸς τὴν τῶν Τουρ-
κομάνων, τοὺς Τατζίκους, τοὺς Οὐσβέκους, τοὺς Καλμούκους,
τοὺς Τατάρους. Ἀφίνω τοὺς Ρώσους, τοὺς Ἀρμενίους, τοὺς
Γεωργιανούς, τοὺς Ἑβραίους. Δὲν ὑπολείπονται καὶ αἱ στρα-
τιωτικαὶ στολαὶ ὡς πρὸς τὴν ποικιλίαν. Οἱ ἀκροβολισταὶ τοῦ
Τουρκεστὰν μὲ τὰς ἐκ δέρματος ἐρυθρᾶς περισκελίδας, οἱ κοζά-
κοι τοῦ Κουβὰν μὲ τὴν ὠραίαν κίρκασιανὴν στολήν. Οἱ τῶν
Οὐραλίων μὲ εὐρείας περισκελίδας καὶ βόστρυχον μακρὸν κατὰ
τὸν ἀριστερὸν κρόταφον. Οἱ Τουρκομάνοι *δζιγίται* (πολιτοφύλα-
κες) μὲ τὴν ἐθνικὴν των στολήν καὶ κυρτὴν ἀσιατικὴν σπάθην.
Οἱ ἐγχώριοι ἀστυφύλακες μὲ στολὰς παρεμφερεῖς πρὸς τὰς περ-
σικὰς. Ἡ ἀμυξοστοιχία ἐκκινεῖ συναπάγουσα ὁλόκληρον τὸ
ἐθνογραφικὸν τοῦτο μουσεῖον. Μίαν καὶ ἡμίσειαν ὥραν περίπου
ἡ γραμμὴ βαίνει παραθαλασσίως, ἀκολουθοῦσα τὴν παραλίαν
κόλπου, εἰσδύοντος βαθέως εἰς τὴν ξηράν. Ἀριστερόθεν ἔκτασις
πένθιμος τὴν ὄψιν, αὐχμηρὰ καὶ ἀνεπίδεκτος καλλιεργείας.
Ἐνιαχοῦ ἐξέχουσι πετρώματα σαθρὰ τὴν σύστασιν. Οὐδεμία
σκιά δένδρου, οὔτε ρύαξ, οὔτε λίμνη, οὔτε ἵχνος κατοικίης. Μό-
νον ποῦ καὶ που καχεκτικά τινα ἀκανθώδη φυτά. Τὰ περὶ τὴν
Κασπίαν βαθύπεδα ταῦτα, ἅτινα εἰς προγενεστέραν ἐποχὴν ἀπε-
τέλουν τὸν πυθμένα θαλάσσης, εἶναι τὰ χαμηλότερα μέρη τῆς
γῆνινος ἐπιφανείας. Καὶ τοι ὅμως ἄγονα καὶ ἄνυδρα οὐχ ἥττον
δὲν εἶναι ὅλως ἄμοιρα ζωϊκοῦ καὶ φυτικοῦ κόσμου. Ὑαίνας,
θῶες, λύκοι, ἐχῖνοι, αἰγάγροι, ἀντιλόπαι, ὕστριχες, δίποδες καὶ
ἄλλα τινὰ εἶδη ἀντιπροσωπεύουσι τὸ βασιλεῖον τῶν θηλαστι-
κῶν. Ἐκ δὲ τῶν φυτῶν ἀπαντῶσιν ἐνταῦθα ἡ ἀρτεμισία, τὸ
ἀμμόδενδρον, τὸ ἐρημόσπαρτον, τὸ καλλίγονον καὶ ἄλλα τινὰ
γένη προσιδιάζοντα εἰς τὰ τοιαύτης φύσεως ἐδάφη (*Salsola*,
carex, *tamarix*, κ.λ.).

Δύναται τις καθήμενος ἐν τῷ ἐστιατορίῳ — βαγονίῳ καὶ τεῖο-
ποτῶν νὰ θεωρῇ ἐκ τῶν ἀνοικτῶν παραθύρων τὰ θλιβερὰ ταῦτα
τοπία, διὰ μέσου τῶν ὁποίων διερχόμεθα. Ὀλίγα λεπτὰ ἀφ' ἧς
εἴχομεν ἐκκινήσει ἐκ *Καρά - Τεγγήρ*, τοῦ τρίτου μετὰ τὸ Κρασ-

νοβόδσθ σταθμοῦ, ὁ συνοδοιπóρος μου ἐφελκύει τὴν προσοχὴν μου ἐπὶ ζώου τινὸς ἱσταμένου εἰς μικρὰν ἀπὸ τῆς τρεχούτης ἀμαξοστοιχίας ἀπόστασιν καὶ παρὰ τηλεγραφικὸν στύλον. Χα-

Τουρκομᾶνοι (Τεκὲ) σκηρῖται

ριέστατόν τι ἐλαφροειδὲς νεαρώτατον σκαρδαμύττει ἡμᾶς διὰ γλυχυτάτων ὀφθαλμῶν. Πρόκειται περὶ τοῦ λεγομένου ἐπιτοπίως *τζαϊράν*. Εἶνε ἡ περσικὴ ἀντιλόπη καλουμένη (*Antilope subgutturosa*, Pal.) χαριέστατον ζῶον ἐπιπολάζον ἐνταῦθα, παρό-

μοιον δὲ πρὸς δορκάδα. Ἡ χώρα ἦν διερχόμεθα, καὶ τοι σήμερον ἄγονος, ἔρημος, ἐν τῇ ἀρχαιότητι ἤκμαζεν. Ἐνταῦθα που, δηλ. παρὰ τὸν κόλπον τοῦ Κρασνοβόδσκ ἐξέβαλλεν ὁ Ὡξος (Ἄμου) οὗ ἡ κοίτη κατόπιν ἐστράφη πρὸς βορρᾶν καὶ ἤδη γύνεται εἰς τὴν Ἀράλην. Ἐκλιπόντος τοῦ ὕδατος ἐσθέσθη καὶ πᾶσα ζωὴ καὶ κίνησις. Οὐδαμοῦ ἀλλαχοῦ ὅσον ἐν Τουρκεστάν γίνεται τόσῳ κατάδηλος ἡ εὐεργετικὴ ἀποστολὴ τῶν ποταμῶν ἐν τῷ ἔργῳ τῆς δημιουργίας καὶ ἡ ἀπ' αὐτῶν ἐξάρτησις τῆς εὐημερίας τοῦ ἀνθρώπου.

Πάλαι ποτὲ κατόικουν ἐνταῦθα οἱ Δάαι, οἱ Πάρωνες καὶ οἱ

Τουρκομανικὴ οἰκογένεια Ἀσχαβάδ.

Τουρακανοί. Ἡ χώρα ἐκαλεῖτο *Παρθυνή* καὶ ἐν μέρει Ὑρκανία, οὗσα ἐκ τῶν βορειοτέρων ἐπαρχιῶν τοῦ μεγάλου Περσικοῦ κράτους. Σήμερον τὰς ἐρήμους ταύτας διατρέχουσιν οἱ Κιργίσιοι καὶ οἱ Τουρκομάνοι, ἀμφότεροι νομάδες, καὶ μωαμεθανοὶ τὸ θρήσκευμα σουννῖται. Οἱ Κιργίσιοι εἶναι λαὸς μογγολικὸς τῆς τουρκο — ταταρικῆς συνομοταξίας, ὁρμώμενος ἐκ Τιὰν — Σάν. Μεσαίου ἀναστήματος, εὐρυθώρακες, ὑπώγχοι τὸ δέρμα, πλατυπρόσωποι ὡς οἱ Καλμουῖκοι καὶ μὲ λοξοὺς ὀφθαλμούς, προέχοντα μῆλα καὶ ἀραιὰν τρίχωσιν, διακρίνονται ἐξ αὐτῆς τῆς πρώτης ὀψεως πάντων τῶν λαῶν τῆς Μέσης Ἀσίας. Ὡς ἐκ τῆς ἀπαυ-

στου ἵππασίας ἔχουσι τοὺς πόδας ραιβοὺς καὶ τὸ σῶμα τόσῳ προσηρμοσμένον εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ ὑποζυγίου παραμονήν, ὥστε δι' αὐτοὺς ὁδοιπορία ἐπὶ ὁλοκλήρους ἡμέρας ἐφ' ἵππου ἢ καμήλου ἀποτελεῖ ἀπλοῦν περίπατον. Εἶναι ὀλιγαρχεῖς καὶ σκληραγωγημένοι. Κυρία αὐτῶν τροφή τὰ γαλακτερά. Διάγουσι βίον νομαδικόν, ἀσχολούμενοι ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν κτηνοτροφίαν καὶ διατρέχουσιν ὅλας τὰς ἐρήμους τῆς Ἀσίας ἀπὸ τῆς Κασπίας μέχρι τῶν Ἀλταίων, ἃς αὐτοὶ καὶ μόνοι διὰ τῆς παρουσίας των κάπως ζωογονοῦσι. Διαιροῦνται εἰς τρεῖς ὁμοιογενείας λεγομένας ὀρδάς. Οἱ περὶ ὧν ἐνταῦθα ὁ λόγος ἀνήκουσιν εἰς τὴν μικρὰν ὀρδήν, καὶ αὐτοκαλοῦνται *Καϊζάκοι*, ἀνερχόμενοι εἰς 3 ἑκατομμύρια περίπου. Αἱ σκηναὶ αὐτῶν, γιούρται, ὁμοιάζουσι πρὸς τὰς τῶν Τουρκομάνων, περὶ ὧν εὐθὺς κατωτέρω. Εἶναι λίαν ἀνεξίθρησκοι, παροιμιώδεις δὲ ὡς πρὸς τὴν φιλοξενίαν. Αἱ γυναῖκες των διατελοῦν ἀκάλυπτοι τὸ πρόσωπον.

Οἱ *Τουρκομάνοι* (ἀρχ. Τουρακανοί :) ὑποδιαιρούμενοι εἰς ἀρκετὰς φυλὰς (Ἀλιελύ, Σαρύκ, Σαλῶρ, Ἰομούτ, Τεκὲ κ.λ.) κατοικοῦσιν ἢ μᾶλλον εἰπεῖν πλανῶνται ἀπὸ τῶν ἀνατολικῶν παραλίων τῆς Κασπίας μέχρι τοῦ Χανάτου τῆς Βουχαρίας ἀνατολικῶς, — ἤτοι τῶν Βάκτρων, — νοτίως δὲ μέχρι Χεράτης καὶ Ἀστραβάδ. Ἀποζῶσιν ἐκ τῆς κτηνοτροφίας καὶ ἐν μέρει τῆς γεωργίας, ἐπανερχόμενοι περιοδικῶς εἰς ὠρισμένα σημεῖα καὶ σπείροντες σίτον κ.λ. Ἐχουσι κανονικὰ χαρακτηριστικά, παράστημα ἀρειμάνιον, βλέμμα ὀξὺ καὶ ὑπερήφανον, δέρμα μελαψόν. Γενναῖοι, ἀξιοπρεπεῖς, τίμιοι, αὐστηρῶν ἠθῶν καὶ φιλέξενοι. Εἶναι ὁ συμπαθέστερος λαὸς τῆς Μέσης Ἀσίας. Ἐχουσι καὶ στοιχειώδη τινὰ βιομηχανίαν, ἐν ἣ πρωτεύει ἡ ταπητουργία, τῆς ὁποίας τὰ προϊόντα κατέχουσι πρωτεύουσαν θέσιν εἰς τὸ εἶδος των μετὰ τῶν περσικῶν. Σοβαροὶ τὸ ἦθος καὶ ἐπιρρεπεῖς εἰς τὴν ὀκνηρίαν.

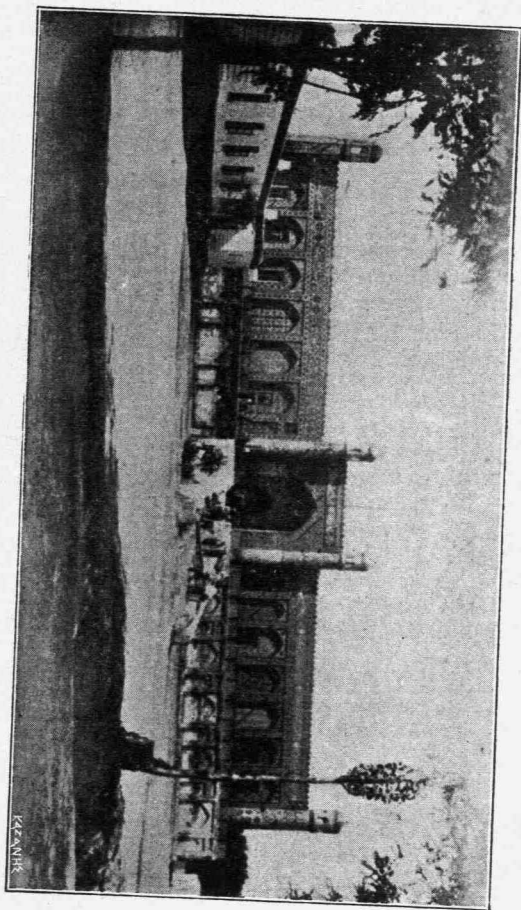
Ἡ ληστεία καὶ ἡ ἀρπαγὴ καὶ ἡ ἐμπορία δούλων ἀπετέλουν ἄλλοτε τὸ κύριον αὐτῶν ἔργον, χωρὶς νὰ θεωρῶνται οὐδαμῶς ἐπονείδιστα. Ἀπὸ τινων ὅμως ἐτῶν κατέλιπον τὰ ληστρικὰ ταῦτα ἔθιμα καὶ ἤδη ζῶσιν ἐν εἰρήνῃ καὶ φιλονόμῳ, καταγινομένοι εἰς τὰ ἔργα αὐτῶν. Ἡ ἐπιμέλεια τῶν ἵππων εἶναι ἐκ τῶν κυρίων αὐτῶν μελημάτων. Αἱ καλύβαι αὐτῶν ἢ μᾶλλον σκηναὶ (καρά - ὅι ἢ ἄκ - ὅι ἀναλόγως τοῦ χρώματος) σύγκεινται ἐκ πολλῶν τμημάτων ἐκ κλάδων, ἀποτελούντων εἶδος δικτυωτοῦ καὶ προσαρμοζομένων δι' ἱμάντων καὶ εἶναι εὐεφάρμοστοι εἰς τὸν νομαδικόν αὐτῶν βίον. Περικαλύπτονται τὸ μὲν θέρος διὰ ψιθῶν τὸν δὲ χειμῶνα διὰ πιλήματος. Αἱ γυναῖκες δὲν ὑπο-

βιβάζονται παρ' αὐτοῖς εἰς μοῖραν δούλων, ὡς παρ' ἄλλοις μωα-
μεθανικοῖς λαοῖς, οὔτε ἀγγαρεύονται εἰς βαρέα ἔργα. Εἶναι ἀκά-
λυπτοι τὸ πρόσωπον καὶ ἐπιφορτίζονται τὴν οἰκιακὴν οἰκονομίαν
καὶ τὴν σύμπηξιν καὶ διάλυσιν τῶν σκηνῶν, ἃς καὶ φορτώνου-
σιν ἐπὶ χαμῆλων κατὰ τὰς μεταναστεύσεις, ἀκολουθοῦσαι αἱ
ἰδίαί ἐπὶ ὄνου ἢ ἀγελάδος.

* *

Τὴν νύκτα διήλθομεν τὰ χωρία *Ἀϊδὶν* καὶ *Καζαντζήκ*, τὴν δὲ
ἐπιοῦσαν (4ῃ Ἰουνίου) λίαν πρωτὶ ἀφικόμεθα εἰς *Κυζίλ - ἄρβάτ*.

Μετά τινων λεπτῶν στάθμευσιν ἐκκινουμέν ἐντεῦθεν καὶ μετ'
ὀλίγον εὐρισκόμεθα ἐν πλήρει ἐρήμῳ. Δεξιᾷ φαίνεται ἡ ὄροσειρὰ
Κοπέτ - δάγ (παραφυὰς τοῦ *Τιάν - Σάν*) ἡ χωρίζουσα τὰς ρω-
σικὰς κτήσεις ἀπὸ τῆς Περσίας. Ἀριστερόθεν ἐκτείνεται ἀτέρ-
μων τρόμον ἐμποιοῦσα *Ἐρημος Καρὰ - Κούμ*, πέραν τῆς ὁποίας
πρὸς βορρᾶν κεῖται τὸ *Χανάτον τῆς Χίβας*, παρὰ τὴν Ἀράλην
λίμνην. Αἰσθημα δέους καταλαμβάνει τὸν θεώμενον τὴν φλογε-
ρὰν ταύτην κιτρίνην πεδιάδα. Πανταχοῦ ἄμμος, ποῦ μὲν κυ-
ματοειδὴς τὴν ἐπιφάνειαν, ποῦ δὲ σχηματίζουσα λοφίσκους καὶ
βαθείας αὐλακας. Οὐδεμία εὐεργετικὴ αὔρα δροσίξει τὰς αὐχμη-
ρὰς ταύτας ἐκτάσεις. Ὁ ἄνεμος ἐγείρει εἰς νέφη τὴν καυστι-
κὴν τιτανώδη κόκκιν, φονεύων πᾶσαν ζωὴν καὶ ἱκμάδα καὶ με-
ταφέρων ὀλοκλήρους λόφους ἄμμου ἀπὸ τόπου εἰς τόπον, ὡς
κύματα ὠκεανοῦ. Εἶνε τὰ λεγόμενα *μπαχράν* (θῖνες). Τὰ μόνα
σημεῖα ζωῆς, τὰ ἐμφανιζόμενα σποράδην εἰς τὰ νεκρὰ ταῦτα
πεδία εἶναι τὰ καραβάνια τῶν χαμῆλων, τῶν πλοίων τῆς ἐρήμου,
δι' ὧν καὶ μόνον ὁ ἄνθρωπος δύναται νὰ διέλθῃ τὸν ἄμμώδη
τοῦτον ὠκεανόν. Ὁ σιδηρόδρομος τῆς Μέσης Ἀσίας, δι' οὗ ἤδη
ὁδοιποροῦμεν, δημιουργημα τοῦ στρατηγοῦ *Ἀνενχωφ* — τοῦ
ἀγαγόντος εἰς πέρας καὶ τὸν θαυμάσιον ὑπερσιθέρειον σιδηρό-
δρομον — ἀποτελεῖ ἐν τῶν μεγαλουργημάτων τοῦ διαρρεύσαντος
αἰῶνος. Πόσα προσκόμματα ἐδέχσε νὰ ὑπερنيκηθῶσιν ἵνα συν-
τελεσθῇ τὸ γιγάντειον τοῦτο ἔργον, δι' οὗ ἡ Δύσις συνεκινώ-
νησε μὲ τὸν μυστηριώδη κόσμον τῆς Κεντρικῆς Ἀσίας, ὅστις
ἐπὶ αἰῶνας ὀλοκλήρους διετέλει ἀπρόσιτος εἰς αὐτὴν! Πρὸ εἰ-
κοσιπενταετίας ἀκόμη ἡ Ὑπερκασπία χώρα κατεῖχετο ὑπὸ τῶν
ἡμιαγρίων φύλων, περὶ ὧν ἀνωτέρω ἐποιήσαμεν μνησίαν καὶ δὴ
τῶν πολεμοχαρῶν Τουρκομάνων, εἴτινες ἀπὸ τῶν χρηφυγέτων
αὐτῶν ὁρμώμενοι ἐποίουν ἐπιδρομὰς καὶ λεηλασίας εἰς πάσας

Τουρκεστάν.— Τὸ ἐν Χοκάνδη ἀνάκτορον τοῦ τελευταίου
Χάνου Χουδογιάρ - Χάν.

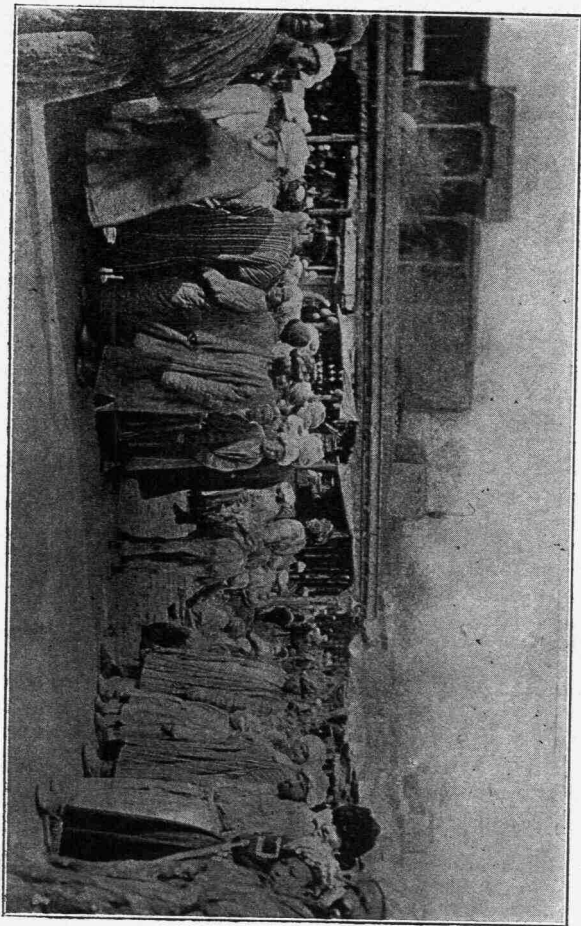
τάς παρακειμένας χώρας, ιδίως δὲ εἰς τὴν Περσίαν, δηοῦντες τὰς πόλεις καὶ ἐξανδραποδίζοντες τοὺς κατοίκους αὐτῶν. Ἡ δουλεμπορία ἤχμαζεν. Ἡ χώρα διετέλει ἐν ἀθλιότητι οἰκονομικῇ καὶ ἠθικῇ καὶ οὐδεμία πρόοδος ἦτο ἐφικτή. Οὐ μόνον δὲ οἱ διάφοροι ὄμοροι λαοὶ διετέλουν εἰς διηνεκῇ καὶ χρόνιον ἀλληλοσπαραγμὸν, ἀλλὰ καὶ παρ' ἐκάστῳ ἰδίᾳ ἐπεκράτουν ἐμφύλιοι ἔριδες περὶ ἐπικρατήσεως καὶ ταραχαί. Ἀναρχία ἢ ἐπαχθὴς τυραννία ἦτο ἡ συνήθης κατάστασις τῶν μικρῶν διαφορῶν χανάτων, ἅτινα ἀπετέλουν αἱ φυλαὶ αὐταί. Ἦδη οἱ λαοὶ οὗτοι εἰσέρχονται εἰς τὸ στάδιον τῆς ἐξημερώσεως καὶ ποδηγετοῦνται πρὸς τὸν πολιτισμὸν....

Ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ διατέμνει τὴν Ὑπερκασπίαν, τὰς Τουρκομανικὰς στέππας, μέχρι τοῦ Χανάτου τῆς Βουχαρίας καὶ σχεδὸν ὅλον τὸ ρωτικὸν Τουρκεστάν, καταλήγουσα εἰς Τασκέντ, τὴν πρωτεύουσαν αὐτοῦ. Κλάδος τις ἄγει ἀπὸ Τσερνιάεβο (πέραν τῆς Σαμαρκάνδης) εἰς Ἀνδιτζάν πρὸς βορρᾶν, ἀπτόμενος τῆς Χοτζέντης καὶ Χοκάνδης.* Ἐν τῇ τελευταίᾳ ταύτῃ εὑρεται καὶ τὸ ἀνάκτορον τοῦ τελευταίου Χάνου Χουδογιάρ-Χάν, ἐν τῶν πλουσιωτέρων καὶ πολυτελεστέρων ἔργων τῆς ἀσιατικῆς ἀρχιτεκτονικῆς....

.... Τὸ Τουρκεστάν εἶναι ἡ χώρα τῶν ἀποτομωτέρων καὶ μεγίστων γεωλογικῶν καὶ κλιματολογικῶν ἀντιθέσεων, τῶν καυστικῶν ἐρήμων καὶ τῶν σπαργωσῶν ὁάσεων, τῶν θαλπερῶν βαθέων κοιλάδων καὶ τῶν χιονοσκεπῶν ὑψηλῶν κορυφῶν, τοῦ θερινοῦ καύματος καὶ τοῦ χειμερινοῦ παγετοῦ.

.... Ὡρα 11η π. μ. φθάνομεν εἰς Ἀσχαβάδ, πρωτεύουσαν τῆς Διοικήσεως τῆς Ὑπερκασπίας. Εἶναι ἡ πρώτη ἀξιὸν λόγου πόλις τοῦ Τουρκεστάν, ἣν ἐπισκεπτόμεθα. Ὅδοι εὐρεῖται καὶ κανονικαὶ μὲ δεινροστοιχίας ἀκακιῶν καὶ ἄλλων δένδρων, ἀλλὰ καὶ τὰ μάλα κονιορτοβριθεῖς ὥς ἐκ τῆς μαστιζούσης τὴν πόλιν λει-

* ΣΗΜ.— Διὰ μεταγενεστέρας του ἐπιστολῆς ἐκ Σαμαρκάνδης ὁ κ. Δ. Γ. Κωνσταντινίδης πληροφορεῖ ἡμᾶς ὅτι τὸ περίφημον τοῦτο ἀνάκτορον ἐν Χοκάνδῃ, ὅπερ καὶ ἐσχάτως ἐπεσκέφθη, μετετράπη ὑπὸ τῶν Ρώσων εἰς παρεκκλήσιον χάριν τῆς αὐτοῦ φρουρᾶς καὶ τοῦ ρωτικοῦ πληθυσμοῦ, μὴ ὑπάρχοντος ἄλλου ἐν τῇ πόλει ναοῦ χριστιανικοῦ. Τὸ παρεκκλήσιον κατέλαβεν αὐτὴν ταύτην τὴν αἵθουσαν τοῦ θρόνου τοῦ Χουδογιάρ-Χάν, ἄλλα δὲ αὐτοῦ διαμερίσματα ἐχρησιμοποιήθησαν ὡς γραφεῖα τοῦ ἐκεῖ ἐδρεύοντος τάγματος. Προσθέτει δὲ ὁ φίλος συγγραφεὺς ὅτι ηὐτύχησε νὰ ἀκροασθῇ τῆς θείας λειτουργίας εἰς τὸ λαμπρὸν αὐτὸ ἀνάκτορον, καὶ ὅτι κατὰ τὴν ἐπίσημον ἐθνικὴν ἡμέραν τῆς 25ης Μαρτίου.

Ἀγορὰ ἐν Βουχάρεσσι ἐπὶ τῆς πλατείας Ῥεγιστάν.

ψυχρίας. Ξενοδοχεῖα μετριώτατα καὶ ἀκριβή, ὡς ὅλα ἐν γένει τὰ τοῦ Τουρκεστάν, ἅτινα συνήθως εὐρίσκονται εἰς χεῖρας Ἰουδαίων καὶ Ἀρμενίων....

.... Ἐπικρατεῖ καύσων ἀφόρητος, ὡς ἐκ τοῦ ὁποίου ἀναγκάζομεθα νὰ συντομεύσωμεν τὰς ἀνὰ τὴν πόλιν ἐκδρομάς μας. Τὸ θερμόμετρον δεικνύει 48° R. Ἀλλὰ παρηγορούμεθα μανθάνοντες ὅτι εἰς τὴν εὐτυχῇ αὐτὴν πόλιν ὑπερβαίνει οὐχὶ σπανίως καὶ τοὺς 55 !

Ἡ φυσιογνωμία τῆς πόλεως εἶναι πολύμορφος ὡς ἐκ τῆς ποικιλίας τῶν κατοίκων.

Περιδιαβάζομεν τὴν συνοικίαν τῶν Τατάρων καὶ τὰς ἀγοράς τῶν ἰθαγενῶν. Περί αὐτὰς διάφορα πρατήρια καὶ ἐργαστήρια κατ' ἀνατολικὸν τρόπον διεσκευασμένα. Ἀνὰ πᾶν βῆμα Πέροσαι μὲ κεφαλὰς ἐξυρισμένας ἐν τῷ μέσῳ κατὰ μῆκος, μὲ γενειάδας ἐρυθροβαφεῖς, μὲ βλέμμα ὑπουλον. Τεῖοποτεῖα ἐν οἷς καπνίζουν καὶ ναργιλέδες (ἀγνώστους ἐν τῇ Εὐρωπαϊκῇ Ρωσίᾳ). Ὑπερμεγέθη τσουρέκ (εἶδος ἄρτων ἀζύμων, λεπτῶν, αὐλακωτῶν, τετραγώνου σχήματος) ἀνηρτημένα ἔξωθεν τῶν ἀρτοποιείων. Στιλβῶται ὑποδημάτων μὲ ποικιλτὰ ὠραῖα κιβώτια, ἡ πανταχόθεν ἀκουσμένη ἀδερουϊτζανικὴ γλῶσσα. Ὅλα αὐτὰ προσδίδουσιν εἰς τὸ μέρος τοῦτο ὄψιν περσικῆς πόλεως. Παρερχόμεθα τὴν περσικὴν συνοικίαν καὶ φθάνομεν εἰς τὸ παζάρ τῶν Τουρκομάνων, ἔνθα ἄλλο γραφικὸν θέαμα παρουσιάζεται. Ἐκτάσις μεγάλη κατεχομένη ὑπὸ καμήλων καὶ ὄναριων μὲ διάφορα φορτία. Γύρω δὲ τῆς πλατείας ταύτης μεγάλα карабан-сарάι (πανδοχεῖα πρὸ τῶν ὁποίων σειρὰ τσαϊ-χανάδων-τεῖοπωλείων) ἔνθα ὅμιλοι Τεκίνων καθήμενοι χαμὰ ἐπὶ ταπήτων ἢ ψιάθων καὶ καπνίζοντες συνδιαλέγονται νωχελῶς. Τινὲς δὲ παίζουσιν τὸ δουτάρ, εἶδος κιθάρας ἢ μανδολίνου μὲ μακρὰν λαβήν. Ἐλησμένησα ν' ἀναφέρω ὅτι τῶν ὄνων ἐνταῦθα — ὅπως καὶ καθ' ὅλον τὸ Τουρκεστάν — τοὺς ῥώθωνας διευρύνουσι διὰ τομῆς, ἵνα ἡ σχισμὴ αὐτῶν γίνῃ μεγαλειτέρα καὶ ἀναπνέωσιν ἐλευθερώτερον ἐν καίρῳ τοῦ καύσωνος. Αἶφνης τὴν προσοχὴν μου περιδιαβάζοντος αὐτόθι ἐπισπᾶ νεανίσκος τις Τουρκομάνος καθήμενος ὀκλαδὸν καὶ κρατῶν ἀπὸ σχοινίου διὰ μὲν τῆς μιᾶς χειρὸς κάμηλον διὰ δὲ τῆς ἐτέρας δύο νεβρούς ἀντιλόπης (djairan) πρὸς πώλησιν, ὁμοίους πρὸς τὴν ἀντιλόπην ἣν εἶδον ἐν τῇ στέππῃ ἐρχόμενος καὶ ἥς ὁμοίαν διενοοῦμένην ν' ἀποκτήσω διὰ τὸν ζωολογικὸν κῆπον τοῦ Φαλήρου. Ἀγοράζω τὸ ζεῦγος αὐτό. Ἀλλὰ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ τὸ σύρω μετ' ἐμοῦ καθ' ὅλον τὸ ἐσωτερικὸν τῆς γῶρας ταξειδίου καὶ εὐρίσκομαι εἰς ἀπορίαν περὶ τοῦ

πρακτέου. Ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς ἐν τούτοις ἀρτοπωλείου τινός, ὅπερ ἀπῆντησα περαιτέρω, βλέπω ὅτι ἀνήκει εἰς Ἑλληνα. Εἰσέρχομαι καὶ βλέπω τῷ ὄντι ὅτι οἱ ἰδιοκτῆται εἶναι Ἀνατολίται ἐκ Τραπεζοῦντος. Ἡ χαρὰ εἶναι ἀμοιβαία ἐπὶ τῇ συναντήσει ὁμοεθνῶν εἰς τὰ βάθη τῆς Ἀσίας. Ἀναδέχονται νὰ φυλάξωσι τὰς ἀντιλόπας μέχρι τῆς ἐπιστροφῆς μου. Ἐκ Νοβορωσσίσκ ἔστειλα αὐτὰς βραδύτερον εἰς Ἀθήνας. Αἱ οἰκίαι ἐν Ἀσχαθὰδ οἰκοδομοῦνται ἐκ πλίνθων, κατασκευαζομένων ἀμέσως ἐξ αὐτοῦ τοῦ ἀργιλλώδους χρώματος τοῦ ἐκ τοῦ οἰκοπέδου ἐξορυσσομένου καὶ ὠπτημένων προχείρως εἰς τὸν ἥλιον. Ὅθεν εἶναι μὲν ὀλιγοδάπανοι αἱ οἰκοδομαὶ ἀλλὰ καὶ ὑγραὶ τὸν χειμῶνα. Αἱ στέγαι ἐπίπεδοι καὶ ἐκ χρώματος. Τοὺς κατοίκους τῆς πόλεως καὶ δὴ τοὺς ἰθαγενεῖς μαστίζει τοπικὴ ἀσθένεια (pacha - hourda), καλουμένη ὑπὸ τῶν ρώτων πέντειον ἔλκος (πεντίγκκα, ἀπὸ τῆς πόλεως Πέντε) προκαλουμένη ὑπὸ ἐντοσθιδίου σκώληκος, ὅστις εἰσχωρῶν εἰς τὸν ὄργανισμόν ὡς φαίνεται μετὰ τοῦ πινομένου ὕδατος διατρυπᾷ τὰς σάρκας καὶ καταλήγει ὑπὸ τὴν ἐπίδερμίδα — συχνότερον τοῦ προσώπου — ἧς προκαλεῖ ὀδυνηρὰν πάθησιν, παρερχομένην μετὰ τὴν ἐξέλκυσιν (ὑπὸ ἐμπειρικῶν συνήθως ἰατρῶν) τοῦ ζωαρίου, καταλείπουσαν ὅμως χαρακτηριστικὴν οὐλὴν καὶ στίγμα τοῦ δέρματος ἀνεξίτηλον. Ἡ ἐπιστήμη ἐδείχθη ἀνίσχυρος κατὰ τῆς παθήσεως ταύτης μέχρι τοῦδε.

* *

Τὸ Χανάτον τῆς Βουχαρίας — ὡς ἔχει νῦν — εἶναι κατὰ τὴν ἑκτασιν τετραπλάσιον σχεδὸν τῆς Ἑλλάδος. Ὁ πληθυσμὸς αὐτοῦ δὲν εἶναι ἐπακριβῶς γνωστός. Ἀλλὰ ὑπολογίζεται εἰς 2 1/2 ἑκατομμύρια.

Τὸ κλίμα αὐτοῦ εἶναι — καθὼς ἐν γένει τὸ τοῦ Τουρκεστάν — ἡπειρωτικόν, ξηρὸν καὶ ὀριμύ. Τὸ θέρος λίαν θερμόν, ὃ δὲ χειμῶν ὀριμὸς καὶ τοι βραχύς. Αἱ βροχαὶ ὀλίγαι. Ἡ χώρα πρὸς ἀνατολὰς μὲν εἶναι ὀρεινὴ πρὸς δυσμὰς δὲ πεδινή. Περιέχει πολλὰς ἀμμώδεις ἀγόνους ἐκτάσεις. Μόλις δὲ τὸ 1/10 τοῦ ἐδάφους εἶναι ἐπιδεκτικὸν καλλιιεργείας ἀλλὰ ἡ ὑπερβολικὴ γονιμότης τῶν καλλιεργησίμων τμημάτων ἀνταμείβει θαυμάσιον χορηγοῦσα ἄφθονον συγκομιδὴν. Παράγεται βάμβαξ (1 1/2 ἑκατομμ. πούτια), οὗ τὸ 1/2 ἐξάγεται εἰς Ρωσίαν τροφοδοτοῦν τὰ ἐργοστάσια τῆς Μόσχας, Νόβγοροδ κ.λ., ὄρυζα, σίτος, κέγγρος, σήσαμον, καπνός, λίνον, ἐξαίσιοι πέπονες, σταφυλαί, σύκα κ.λ. Μω-

ρεοφυτεῖται ἐκτεταμέναι. Τὰ μεταξωτὰ τῆς Βουχαρίας καίτοι κατ' ἀρχαῖκόν τρόπον τεχνουργούμενα, εἶναι πεφημισμένα. Οἱ καρποὶ τῶν μωρεῶν ἀποξηραίνόμενοι καὶ λειοτριβόμενοι πλάσσονται εἰς ἀρτίσκους, ἀντικαθιστῶντας τοὺς ἐκ σίτου εἰς τὰ μέρη ἔνθα ὁ τελευταῖος εἶναι ἀνεπαρκής. Εἰς τὰς κοιλάδας βόσκουσιν ἄπειρα ποίμνια ἵππων, καμήλων καὶ προβάτων, ἐχόντων λεπτὸν τὸ ἔριον. Ἡ ταπητουργία ἀρκετὰ προηγμένη. Τὰ δάστη εἶναι ὀλίγα κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν πωδὴ βλάστησιν, οὕσαν δαφυλῆ καὶ ποικίλῃν καὶ τροφοδοτοῦσαν τοὺς νομάδας τῆς χώρας κατοίκους.

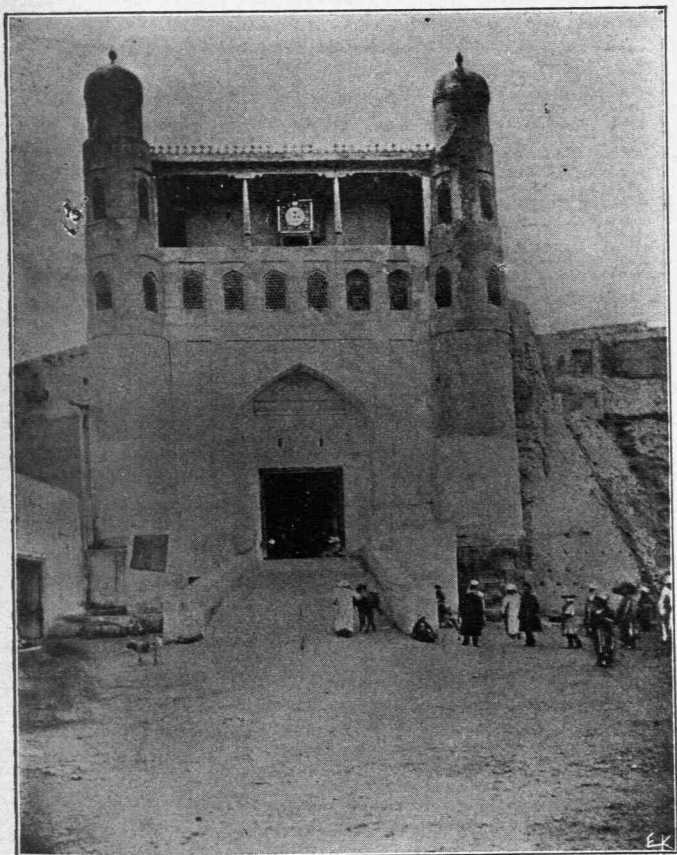
Ἡ ἐξαγωγή τοῦ Χανάτου ἀνέρχεται εἰς 83 ἑκατομ. φράγκα. Ὁ δὲ προϋπολογισμὸς εἰς 14 — 15. Οἱ κάτοικοι — ὧν τινες διάγουσι νομαδικὸν βίον — εἶναι οἱ μὲν τουραδικῆς οἱ δὲ ἱρανικῆς καταγωγῆς. Καὶ εἰς μὲν τοὺς πρώτους ὑπάγονται οἱ ἐπήλυδες Οὐσβέκοι, ἰθύντορες τῆς χώρας, ἀμαθεῖς ὄντες καὶ φανατικοί, οἱ Κιργίσιοι, οἱ Τουρκομάνοι νομάδες Ἑρσαρὺ καὶ ἐν μέρει οἱ Σάρται. Οἱ τελευταῖοι εἶναι εἰρηνικοὶ καὶ ἐπιτήδαιοι περὶ τὸ ἐμπόριον. Ὅλοι αὐτοὶ συννῆται. Εἰς δὲ τοὺς δευτέρους οἱ αὐτόχθονες Ταδζίκιοι καὶ οἱ Γάλισαι, ἐπιδέξιοι γεωργοὶ ὄντες καὶ νοσημονέστεροι τῶν Οὐσβέκων, οἱ πλεῖστοι Σχίται. Πλὴν τῶν ἄνω δύο κατηγοριῶν ὑπάρχουσιν ἐν Βουχαρίᾳ καὶ Πέρσαι, Ἀραβες, Ἀφγανοί, Ἰνδοί, Ἀρμένιοι, Ἀθίγγανοι καὶ Ἰουδαῖοι ὠραίου τύπου. Γλῶσσαι ἐν χρήσει εἶναι κυρίως ἡ ταδζικικὴ — παρομοία πρὸς τὴν περσικὴν — ἥτις εἶναι καὶ ἡ ἐπίσημος γλῶσσα, καὶ κατὰ δεύτερον λόγον ἡ Οὐσβεκικὴ (ἰδιῶμα τουρκο - ταταρικόν).

Ὁ πολιτικὸς βίος τῆς χώρας ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων ὑπῆρξε λίαν περιπετειώδης. Ἡ πρώτη ἱστορία τῆς Ὑπερωξειανῆς (Transoxania) οὕτω καλεῖται ἡ Βουχαρία κατὰ τὴν ἀρχαίαν αὐτῆς ἱστορικὴν περίοδον) δὲν εἶναι καλῶς διευκρινισμένη. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 8ου μ.Χ. αἰῶνος ἐνεφανίσθησαν ἐνταῦθα οἱ Ἀραβες, κυριαρχήσαντες ἐπὶ 1 1/2 αἰῶνα, καὶ ἐπιβαλόντες τὸν μωαμεθανισμόν. Τούτους διεδέχθησαν διάφοροι δυναστεῖαι ἥτοι ἡ τῶν Σαμανιδῶν (875 - 1004) ἡ τῶν Σελδζουνκιδῶν (1004 - 1133) καὶ ἡ τῶν Τουρκο - Ἰουγούρων. Κατὰ τὸ 1220 ἐπῆλθεν ἡ λαΐλαψ τῶν Μογγόλων (Ταιγγίς - Χάν), οἵτινες διὰ πυρὸς καὶ σιδήρου ἐπιδραμόντες, ἐπήνεγκον τῇ χώρᾳ καταστροφάς, ἀφ' ὧν οὐδέποτε πλέον ἠδυνήθη ν' ἀναλάβῃ ἐντελῶς. Κατ' ὀλίγον ὁμως οἱ ἐπιδρομεῖς οὗτοι προσχωρήσαντες ἤδη καὶ εἰς τὸν ἰσλαμισμόν, προσωφειώθησαν τὸν πολιτισμόν τῆς χώρας, ἥτις βραδύτερον ὑπὸ τοὺς Τιμουρίδας ἀνέκυψεν, ἰδίᾳ δὲ ὑπὸ τὸν τρομερὸν Τιμουρ - λέγκ (Ταμερλάνον, 1363 - 1405) κυριεύσαντα καὶ τὴν

Σαμαρκάνδην, ἣν καὶ κατέστησε πρωτεύουσιν τοῦ ἀπεράντου αὐτοῦ κράτους, ἐπεκταθέντος ἀπὸ τοῦ Γόδη μέχρι τοῦ Ἑλλησπόντου καὶ ἀπὸ τοῦ Ἰρτύτη μέχρι τοῦ Γάγγου....

.... Ἀναχωροῦμεν διὰ τὴν Βουχάραν, τὴν ἱερὰν τῶν Μουσουλμάνων πόλιν καὶ πατρίδα τοῦ Ἀβικέννα, τὴν ἐπικληθεῖσαν Ρώμην τῆς Ἀσίας. Εὐνόητος εἶναι ἡ συγκίνησις μου προσπελάζοντος τέλος τὴν μυθικὴν ταύτην πόλιν. Πρὸ ἡμῶν παρέρχονται εὐθλαεῖς λειμῶνες, κῆποι, ἀμπελῶνες, βρυθακοφυτεῖαι καὶ ἄγροί ἀραβοσίτου. Κάθε τόσο καὶ μικραὶ διώρυγες (aryk) δι' ὧν διοχετεύεται τὸ ὕδωρ. Διότι σημειωτέον ἐν τῇ Μέσῃ Ἀσίᾳ ἐν γένει ὅλα αὐτὰ τὰ φυτὰ εἶναι ποτιστικά, καθὼς καὶ ὁ σῖτος πολλαχοῦ. Οἱ κάτοικοι τῶν μερῶν αὐτῶν ἔχουσιν ἔμπροσθεν οὕτως εἰπεῖν τὴν γνῶσιν τοῦ χειρισμοῦ τοῦ ὕδατος τῶν ποταμῶν. Καὶ τὰ ἀρδευτικά αὐτῶν ἔργα εἶναι ἄξια θαυμασμοῦ. Ἡ ἐμπειρία αὐτῶν ἀναδεικνύεται ἀνωτέρα τῶν τεχνητῶν ἔργων πολλῶν πεπολιτισμένων χωρῶν. Πολλαχοῦ βλέπομεν Σάρτας γυμνοὺς μέχρις ὀσφύος διὰ πλατείας σκαπάνης ἰσοπεδοῦντας αὐλακὰς ἢ ἀνοίγοντας νέους τοιοῦτους πρὸς κανονισμόν τῆς ροῆς τῶν ὑδάτων, καὶ σκάπτοντας τοὺς ἄγρους. Οἱ συνεπιβάται μας εἶναι ἀποκλειστικῶς Βουχάριοι. Εἰς ἀπόστασιν φαίνονται συστάδες μωρεῶν καὶ ἄλλων δένδρων καὶ μέσῳ αὐτῶν διαφαίνεται τεῖχος πηλόπλαστον, μὲ ὀδοντωτὰς ἐπάλξεις καὶ προέχοντας πυργίσκους, ὅπισθεν τοῦ ὁποῖου κρύπτεται ἡ πόλις. Ἐπὶ τοῦ ἀετώματος τοῦ σταθμοῦ εἰκονίζεται ὁ βουχαρινὸς ἀστὴρ, τὸ ἔμβλημα τοῦ Χανάτου. Διευθυνόμεθα εἰς τὴν πόλιν ἐφ' ἀμάξης. Ἡ ὅπισθεν τοῦ σταθμοῦ ἔκτασις κατέχεται ὑπὸ δεξαμενῆς τινος πέριξ τῆς ὁποίας πελώρια δένδρα καὶ ὑπὸ τινων τεῖοπωλείων (τσάι - χανά). Μετ' αὐτὰ ἀπαντῶμεν νεκροταφεῖον τι (μαζάρ) οὗ ἡ ἐπιφάνεια ὑπερέχει τοῦ γύρω ἐδάφους, τὰ δὲ μνημεῖα δὲν ὁμοιάζουσι πρὸς τὰ ἐν Τουρκίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ τῆς κατ' ἡμᾶς μουσουλμανικῆς Ἀνατολῆς. Εἶναι ἀπλῶς τύμβοι ἐκ χώματος, τινὲς δὲ καὶ περιεκτισμένοι διὰ πλίνθων, ἐν σχήματι ἡμικυλίνδρου ἔχοντος τὴν καμνωτὴν ἐπιφάνειαν πρὸς τὰ ἄνω. Παρερχόμεθα τὸ νεκροταφεῖον τοῦτο κάμπτοντες πρὸς τ' ἀριστερά καὶ μετὰ μικρὸν διελθόντες μίαν τῶν ἐνδεκα πυλῶν τοῦ τεύχους τοῦ περιβάλλοντος τὴν πόλιν εἰσερχόμεθα εἰς αὐτήν. Διευθυνόμεθα εἰς τὸ διαμετακροσιτικὸν ρωτικὸν γραφεῖον «Ἑλπίς» οὗ ὑπάλληλος τάταρος, ἐγκρατὴς τῆς ἐντοπίου γλώσσης, θέλει ὁδηγήσῃ ἡμᾶς εἰς τὰς ἀνὰ τὴν πόλιν ἐκδρομὰς μας.

Αἱ ὁδοὶ στενοί, ἀκανόνιστοι καὶ κονιορτοβριθεῖς. Ἀνὰ πᾶν βῆμα ἐγγώριοι ἄμαξαι (ἀρμπᾶ), εἶδος κάρρων μὲ δύο πελωρίους

Πυλὼν τῆς Ἀκροπόλεως ἐν ἣ τὰ ἀνάκτορα τοῦ Ἑμίρου.

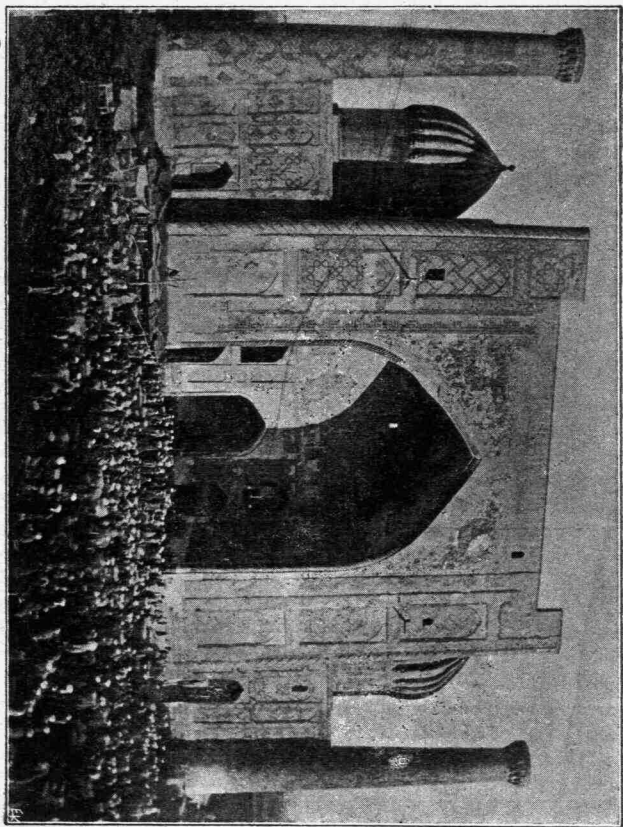
τροχούς καὶ στέγασμα θολωτὸν ἐκ ποικιλοχρόου ἐρέας, σειραὶ καμῆλων, καὶ ἔφιπποι, συχνότερον δὲ ἔπονοι διαβάται σὲ ἀναγκάζουσι ν' ἀνακόψῃς τὴν πορείαν καὶ στρημωχθῇς εἰς τινα τοῖχον πρὸς προφύλαξιν....

.... Μία σειρά ἀγορῶν ὑπενθυμίζει τὰ μπεζεστένια τουρκικῶν τινῶν πόλεων. Ἄνωθεν εἶναι ἐστεγασμένα· διὰ ψιθῶν ἢ καλὰμων. Ἐπειδὴ δὲ καὶ τὸ ἔδαφος συχνὰ καταβρέχεται ἐπικρατεῖ ἐν αὐτοῖς εὐάρεστος θερμοκρασία. Ἀντιθέτως πρὸς τὰς ὁδοὺς ἔνθα φλέγει ὁ ἥλιος, τὸ ἐσωτερικὸν τῶν παζαρίων τούτων κατέχεται ὑπὸ σειρῶν διαφόρων πρατηρίων καὶ ἐργαστηρίων, κειμένων ἀμφοτέρωθεν πλησιέστατα ἀλλήλων καὶ ἐχόντων τὸ δάπεδον ὑψηλότερον τῆς ἐπιφανείας τῆς ὁδοῦ, τὴν δὲ ἔμπροσθεν πλευρὰν ἀνοικτὴν, οὕτως ὥστε τὸ ἐσωτερικὸν αὐτῶν εἶναι ὄρατον τῷ διερχομένῳ. Εἶναι δὲ τόσον μικρὰ τὰ ἐμπορικὰ ταῦτα, ὥστε οἱ ἀγορασταὶ δὲν δύνανται νὰ εἰσέλθωσιν, ἀλλ' ἴστανται ἔξωθεν. Ἐπὶ τάπητος κάθηνται ἐν τῷ μέσῳ τῆς προσθίας πλευρᾶς ὁ ἰδιοκτήτης, τὸ πλεῖστον τῆς ἡμέρας τεῖοποτῶν. Τὸ θέαμα εἶναι γραφικώτατον. Ὅλοι αὐτοὶ οἱ ὀκλαδὸν καθήμενοι σαρικοφόροι καὶ τσουπεδοφόροι σοβαροὶ μουσουλμάνοι ὑπενθυμίζουν τὰ ἐκ πορσελάνης ἀνθρωπάκια τὰ κοσμοῦντα τὰς αἰθούσας μας. Ὅπου καὶ ἂν στραφῇ τις ἀπαντᾷ ἰθαγενεῖς ἀμφιέσεις. Ἐνταῦθα βλέπω τὴν Ἀνατολὴν παρθένον ὡς τὴν ὠνειροπόλησαν ἀνέκαθεν, ἀμιγῆ πάσης εὐρωπαϊκῆς ἐπιδράσεως. Πανταχοῦ καφτάνια, στρόφια, κιθάρες. Οἶον πανόραμα. Ἰδοὺ οἱ Τατζίκοι μὲ κανονικὰ χαρακτηριστικὰ καὶ νοήμονα ἔκφρασιν, ὑψηλοὶ, μελαγχροinoί. Οἱ Οὐσβέκοι, βραχύσωμοι καὶ πυρρότριχες μὲ μογγολίζουσιν φυσιογνωμίαν. Οἱ Ἀφγανοὶ μὲ τὸ στρατιωτικὸν αὐτῶν παράστημα, ἐρυθρόφαιοι τὴν ἐπίδερμιν, μελανόφθαλμοι, φέροντες στρόφια ὑψηλά, ἀναξυρίδας, ὑψηλὰ ὑποδήματα καὶ ἐπενδύτην μὲ μετάλλιναν κομβία συνήθως, ἐζωσμένον διὰ δερματίνης ζώνης. Οἱ Σάρται, ἀπαθεῖς τὴν φυσιογνωμίαν μὲ στρόφια ἢ σκούφους ποικιλοῦς ἐπὶ κεφαλῇ καὶ μεταξωτοὺς πολυχρόους μανδύας. Οἱ χαλκόχροες Ἰνδοὶ μὲ τὸ ὀξὺ καὶ πανοῦργον βλέμμα των φέροντες ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ μέλαν ποδῆρες ἱμάτιον καὶ σκούφον τετραγωνικὸν τοῦ αὐτοῦ χρώματος, πολλοὶ μὲ ἐρυθρὸν στίγμα ἐπὶ τοῦ μετώπου. Ἐν τῷ συνόλῳ ὁμοιάζουσι κατὰ τὴν ἀμφιέσιν πρὸς τοὺς παρ' ἡμῖν νεωκρούς. Κύριον αὐτῶν ἔργον εἶναι ἡ τοκογλυφία. Οἱ Χιθανοὶ μὲ τὴν ληστρικὴν ὄψιν, φέροντες πελωρίους δαθυμάλλους σκούφους. Οἱ Ἀραβες, οἱ Ἀρμένιοι, οἱ Κινέζοι, οἱ Πέρσαι, οἱ Τουρκομάνοι, οἱ Κιργήσιοι, οἱ Τάταροι, οἱ Κασγάριοι, τέλος οἱ αὐτόχθονες Ἰουδαῖοι φέροντες

ἐπὶ κεφαλῇς ἀντὶ στροφίου, οὗ ἡ χρῆσις ἀπαγορεύεται αὐτοῖς, σκούρους μέλανας ἢ ἐκ χρωματιστοῦ βελούδου, σχήματος τιάρας μὲ παρυφὰς ἐκ μηλωτῆς, καὶ ἐνδεδυμένοι μὲ τριβώνιον ἐξωσμένον κατὰ τὴν μέσσην ἀντὶ ζώνης διὰ σχοινίου — γνώρισμα ἀτιμωτικόν — δὲν χαίρουσι τὸ δικαίωμα νὰ ἱππεύωσιν ἢ μόνον ἐπὶ ὄνου καὶ τοῦτο ἐξω τῶν τειγῶν τῆς πόλεως. Ἐπὶ ἵππου δύνανται νὰ ἀναβῶσι μόνον ἂν εἰς τὸ ἔμπροσθεν μέρος τοῦ ἐφιππίου κάθηνται μουσουλμάνοι βουχάριοι. Τὸ φαίνόμενον τοῦτο τοῦ νὰ ἱππεύωσι δύο ἢ καὶ τρεῖς ὁμοῦ ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ὑποζυγίου εἶναι συνηθέστατον ἐν τῇ μέσῃ Ἀσίᾳ ἐν γενεῇ. Περιφερόμεθα ἐπὶ πολλήν ὥραν εἰς τὴν ἀγορὰν τῶν μεταξωτῶν, εἰς τὴν τῶν ὀπωρῶν, τῶν χαλκωμάτων κλ. Συνήθως ἕκαστον παζὰρ περιέχει ὠρισμένης κατηγορίας ἐμπορεύματα. Ὑπάρχουσιν ὅμως καὶ ἄλλα, εἴτε τμήματα ὁδῶν ἐστεγασμένα ἐν εἰδεί παζαρίων, ἔνθα δύνανται τις νὰ ἰδῇ παραπλευρῶς τὰ ποικιλώτερα τῶνπραγμάτων....

*
* *

.... Ἡ Βουχάρα ἢ Βοχάρα (Bouhara - i - cherif = ἱερὰ Βουχάρα, ὡς ἀποκαλεῖται ὑπὸ τῶν ἱθαγενῶν) εἶναι μία τῶν ἀρχαιοτέρων πόλεων τῆς Μέσης Ἀσίας. Ἡ τοπικὴ παράδοσις ἀνάγει τὴν θεμελίωσιν αὐτῆς εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ Μεγ. Ἀλεξάνδρου (Ἰσκαντάρ - Ζούλ - Καρνάιν = Ἀλέξανδρος ὁ δίκερως), οὗτινος τὸ ὄνομα μέχρι σήμερον διετήρησεν ἀμείωτον τὸ γόητρόν του παρ' ὅλοις τοῖς ἀσιατικοῖς λαοῖς. Πράγματι ὅμως ἐκτίσθη ὡς φαίνεται κατὰ τὸν Θ' αἰῶνα καὶ ὑπέστη τὰς περιπετείας ὅλας τῆς Ὑπερωξείανῃς, ἧς διετέλεσε πρωτεύουσα μέχρι τοῦ 1369. Ἀπὸ τοῦ Θ' μέχρι τοῦ IB' αἰῶνος ἤκμασεν εἰς μέγαν βαθμόν, ἀναδειχθεῖσα ἐν τῶν σπουδαιοτέρων κέντρων τοῦ μουσουλμανικοῦ πολιτισμοῦ, ἐφάμιλλος οὕσα ὡς πρὸς τὰ φῶτα πρὸς τὴν Γρενάδαν καὶ Σεβίλλην. Τῷ 1220 ἐλεηλατήθη καὶ ἀνεσκάφη ὑπὸ τῶν ἀγρίων στιφῶν τοῦ Ζιγγίς - Χάνου, οἱ δὲ κάτοικοι αὐτῆς τὸ μὲν ἐσφάγησαν διὰ χειρὸς τοῦ δημίου τὸ δὲ ἐξηνδραποδίσθησαν. Ἐπὶ Ταμερλάνου πάλιν ἠνωρθώθη καὶ ἐπανέκτησε τὴν παλαιὰν εὐχλειαν. Ἀφ' ὅλων τῶν περάτων τοῦ μουσουλμανικοῦ κόσμου συνέρρεον ἐνταῦθα πρὸς θρησκευτικὴν μόρφωσιν καὶ παντοίαν σπουδὴν. Αὕτῃ ἡ ὀνομασία τῆς πόλεως (Μπούχ - ἁρά) σημαίνει - ἐστία τῶν φώτων. Ὅλα αὐτὰ ἀνάγονται ἤδη εἰς τὴν ἱστορίαν. Λεῖψανα τοῦ παλαιοῦ μεγαλείου σώζονται 360 σχολεῖα καὶ ἰσάριθμα τεμένη, δηλ. ὅσαι καὶ ὁδοί, ὧν 8 τὰ ἐπισημότερα. Ἐκ τῶν ὑπαρχόντων 103 λυκείων (με-

Τὸ ἐν Σαμαρκάνδη τέμενος Chir - Γαρ.

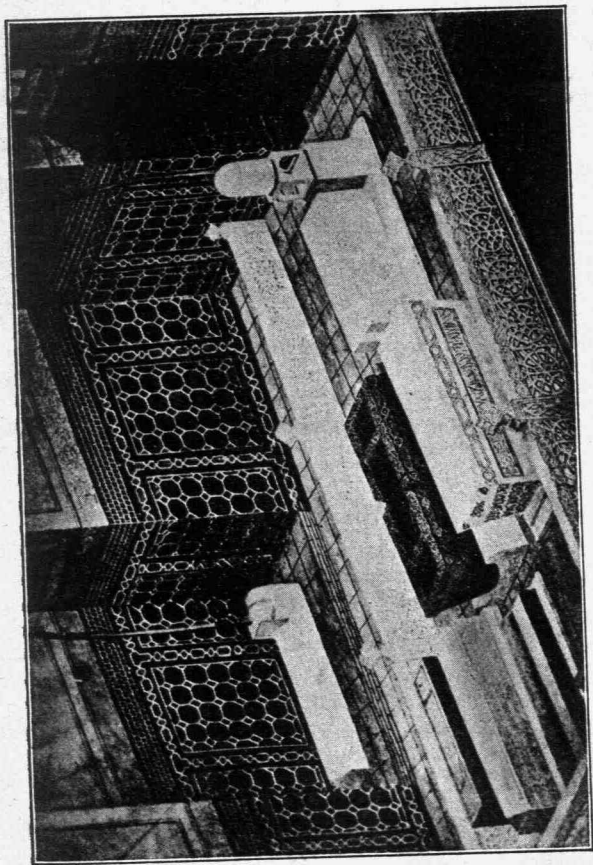
δρεσέδων) 60 εἶναι ἄξια λόγου, ἐν πολλοῖς τῶν ὁποίων διδάσκειται ἱατρική, θεολογία, ἀστρονομία καὶ ἄλλα ἀνώτερα μαθήματα. Ἀλλὰ τὴν ἀληθῆ ἐπιστήμην πρὸ πολλοῦ ἀντικατέστησεν ἡ νεκρὰ παράδοσις καὶ οἱ ξηροὶ τύποι. Οὕτως ὥστε οἱ μετὰ πολυετῇ φοίτησιν ἐξερχόμενοι τῶν σχολῶν τούτων, οὐδὲν ἄλλο ἀποκομίζουσιν ἐντεῦθεν πλὴν τῆς ἐρμηνείας τοῦ Κορανίου καὶ ἐπιπολαίων γνώσεων καὶ τούτων στρεβλῶν....

.... Ἐπανερχόμεθα εἰς τὴν πόλιν καὶ διευθυνόμεθα εἰς τὴν κεντρικὴν πλατεῖαν (Ρεγιστάν), τὴν κυριωτέραν τῆς πόλεως, ἥς τὸ πλεῖστον μέρος εἶναι κατεληγμένον ὑπὸ ὀπωροπωλείων καὶ διαφόρων ἄλλων πρατηρίων. Παρ' αὐτὴν δ' ὑπάρχουσι πολλὰ τζαμιά καὶ μεδρεσέδες. Εἰς τὸ κέντρον αὐτῆς ἐπὶ τεχνητοῦ λόφου περιφερείας 1 1/2 χιλιομ. ὕψους δὲ 13 μέτρων ὑψοῦται Ἀκρόπολις (ἄρκ) περιβαλλομένη ὑπὸ πηλίνου τείχους. Ὁ πυλὼν αὐτῆς ἔχει ἀμφοτέρωθεν δύο πυργίσκους περιέργου σχήματος. Ὑπερθεν δὲ παμπάλαιον μέγα ὥρολόγιον. Ἐντὸς τῆς ἀκροπόλεως ταύτης ὑπάρχουσι τὰ ἀνάκτορα τοῦ Ἐμίρου, τοῦ Κούσ-μπεγῆ (Πρωθυπουργοῦ, ἐκτελοῦντος καὶ χρεὴ διοικητοῦ τῆς πόλεως), τοῦ Ντουρμπὴν (Κεντρικοῦ Ταμίου) καὶ τῶν λοιπῶν μεγιστάνων, δεξαμεναὶ ὕδατος, ὀπλοστάσια κλ. Εἰσερχόμεθα εἰς τὸ προαύλιον καὶ βλέπομεν ὑπὸ στοάν τινα καθημένους χαμαὶ ἐπὶ ταπήτων διαφόρους ἰθαγενεῖς ἀνήκοντας εἰς τὴν ὑπηρεσίαν. Διακρίνονται οἱ βουχαρινοὶ δημόσιοι ὑπάλληλοι ἐκ τῶν πολυτελῶν αὐτῶν ζωστήρων ἐκ βελούδου χρωματιστοῦ μὲ ἀργυρᾶς ἢ ἐπιχρύσους πλάκας, καλλιτεχνικῶς ἐπεξεργασμένας, καὶ τῶν βαρυτίμων ἐπενδυτῶν. Μᾶς ὑποδεικνύουσιν ἄτομόν τι ἐκπληροῦν χρεὴ αὐλάρχου, τὸν ὁποῖον πλησιάζοντες χαιρετίζομεν διὰ χειραψίας καὶ ζητοῦμεν διὰ τοῦ διερμηνέως τὴν ἄδειαν νὰ ἐπισκεφθῶμεν τὸ ἐσωτερικὸν τῆς ἀκροπόλεως καὶ τὸ Ἀνάκτορον, τῷ ἐξηγοῦμεν ὅτι εἴμεθα Ἕλληνες, συντοπιῖται τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου, ὅπερ τῷ ἐμποιεῖ εὐχάριστον ἐκπληξιν, καὶ μᾶς κάμνει πολλὰ φιλοφρονήματα, ἀλλ' ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ἐπίσκεψιν τοῦ Ἀνακτόρου ἀπαντᾷ ὅτι εἶναι ἀδύνατος ἄνευ συστάσεως (οὕτω λέγεται κατ' εὐφημισμὸν ἢ ἄδεια) τοῦ ρώσου προξένου....

.... Ἐξήλθομεν τῶν ὁρίων τῆς Βουχαρίας καὶ μετ' ὀλίγον ἀφίνομεν ὀπισθεν ἡμῶν τὸ *Katā-Kouregān* πολίχνην μετὰ μυρίων κατοίκων κυρίως Σαρτῶν. Ὠραῖοι λειμῶνες, διάφοροι φυτεῖαι παρέρχονται πρὸ ἡμῶν ὡς ἐν καλειδοσκοπίῳ. Ἐνιαχοῦ βλέπομεν βόσκοντας Ἰνδικοὺς βοῖς (Zebou) φέροντας ὕβον πρὸς τὸν τράχηλον καθὼς καὶ ποηφάγους (yak ἢ bos gruniens). Ἐπί-

σης ἀγέλας καμήλων, δρομάδων καὶ βακτριανῶν. Εὕρισκόμεθα ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Σογδιανῇ. "Ὡρα δ' ἐννάτῃ τῆς ἐσπέρας φθάνομεν εἰς τὴν περίφημον πρωτεύουσαν τοῦ Ταμερλάνου Σαμαρκάνδην. Οἱ ἱστοριογράφοι τῆς Ἀνατολῆς διαφωνοῦσιν ὥς πρὸς τὴν ἐποχὴν τῆς θεμελιώσεως αὐτῆς. Κατὰ τινὰς μὲν ἐκτίσθη ὑπὸ τοῦ Ἀφροσιάμπ, ὅστις κατὰ τὴν παράδοσιν ἐβασίλευσε 4,000 ἔτη πρὸ Χ. κατ' ἄλλους ὑπὸ τοῦ Πέρσου Βασιλέως Καϊκαούς, κατὰ 1000 ἔτη μεταγενεστέρου καὶ κατ' ἄλλους ὑπὸ τοῦ Μεγ. Ἀλεξάνδρου. Τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι ἡ πόλις ὑπὸ τὸ ὄνομα Μαράκανδα ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ ἱστορικοῦ Ἀρριανοῦ καὶ ἐκυριεύθη ὑπὸ τοῦ μεγάλου δορυκτῆτορος ἀποτελέσασα μέρος τοῦ μεγάλου ἐλληνικοῦ κράτους τῆς Βακτριανῆς. Τῷ 643 ἐάλω ὑπὸ τοῦ Ἀραβος Σαμάρ, ἐξ οὗ ἔλαβεν ἴσως καὶ τὸ σημερινὸν ὄνομά της (Chamar-cand - μετατραπὲν εἴτα εἰς Samarcand). Κατὰ τὸν ΙΑ' αἰῶνα περιέπεσεν εἰς τὰς χεῖρας τῶν Σελτζουκιδῶν. Τῷ 1221 κυριεύεται ὑπὸ τοῦ Τσιγγίς - Χάν. Τῷ δὲ 1369 ὁ Ταμερλάνος (Τεμουρ-λέγκ ταδζικιστί = σιδηροῦς χῶλος) κατέστησεν αὐτὴν πρωτεύουσαν τοῦ ἀγανοῦς αὐτοῦ κράτους, ἐξωραΐσας αὐτὴν ἀφειδῶς διὰ μεγαλοπρεπῶν κήπων, ἀνακτόρων, ἐκπαιδευτηρίων, τεμενῶν καὶ λοιπῶν δημοσίων κτιρίων, ὧν τὰ ἐν μέρει καὶ σήμερον σωζόμενα προκαλοῦσι τὸν θαυμασμόν τῶν συγχρόνων διὰ τὸ τολμηρὸν τῆς συλλήψεως τοῦ σχεδίου, τὴν βαθεῖαν γνῶσιν τῆς ἀρχιτεκτονικῆς, τὸ μόνιμον τῶν ἐγγράφων μωσαϊκῶν καὶ τὴν καλαισθησίαν τῆς ἐκτελέσεως, μαρτυροῦντα τὴν ἀκμὴν καὶ τὸν πολιτισμόν, εἰς ὃν εἶχε φθάσει ἡ πόλις αὕτη. Πρὸς ἀνέγερσιν τῶν μνημείων τούτων ὁ Τεμουρ δὲν ἐφείσθη κόπων οὔτε δαπάνης, μετακαλέσας εἰδικοὺς τεχνίτας ἐκ διαφόρων μερῶν τοῦ κόσμου.

Ἐνῷ ἂφ' ἐνὸς ἐξωλόθρευε μυριάδας ἀνθρώπων καὶ πόλεις ὀλοκλήρους ἀνέσκαπτεν, ἐξ ἄλλου ἐδημιούργει ἴδιον πολιτισμόν ἀναδεικνυόμενος προστάτης τῶν τεχνῶν καὶ τῆς παιδείας καὶ φιλοδοξῶν νὰ καταλίπη ἀθάνατα μνημεῖα πρὸς διαιώνισιν τῆς ἰδίας δόξης πρὸ τῶν μελλουσῶν γενεῶν. Περὶ τῶν θαυμασίων κήπων καὶ λοιπῶν τεχνητῶν καλλονῶν τῆς Σαμαρκάνδης ἐπὶ Ταμερλάνου, ἐχούσης τότε πληθυσμόν ὑπὲρ τὰς 150 χιλ. κατοίκων, ἀναφέρουσιν αἱ ἐκθέσεις τῆς Πρεσβείας, τῆς ἀποσταλείσης ἐνταῦθα ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Καστιλλίας Ἐρρίκου τοῦ Γ'. Ἐνταῦθα συνέρρεον τὰ πλούτη τῆς Ἀσίας, οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν διαφόρων λαῶν καὶ θρησκειῶν καὶ πάντες οἱ λόγιοι καὶ καλλιτέχναι. Αἱ ἐμπορικαὶ σχέσεις οὐ μόνον μεθ' ὅλων τῶν χωρῶν τῆς Ἀνατολῆς ἀλλὰ καὶ τῆς Εὐρώπης ἦσαν λίαν ζωη-

Τὸ ἐν Σαμαρκάνδῃ Μανσώλειον τοῦ Ταμερλάνου.

ραί. Ἀπὸ τοῦ ΙΓ' αἰῶνος ὁμῶς παρήκμασε βαθμιαίως καὶ διέκοψε τὴν μετὰ τῆς Δύσεως ἐπικοινωνίαν. Αἱ περιγραφαὶ τοῦ Οὐγγρου Ἀσιανολόγου Βαμπερύ, τοῦ μόνον κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη (1863) διακινδυνεύσαντος νὰ ἐπισκεφθῇ αὐτὴν ὑπὸ τὸ πρόσχημα μουσουλμάνου - δερβίσου, ἐθεωρήθησαν τότε παρὰ πολλῶν ὡς ἀποκυήματα τῆς φαντασίας.

.... Ἐπισκεπτόμεθα τὸ περίφημον *Μαυσωλεῖον* τοῦ *Ταμερλάνου* κείμενον εἰς τὰ πρόθυρα τῆς ρωσ. πόλεως, πέραν τοῦ Βουλεβάτου Ἀβράμωφ, ἐντὸς ἄλλους καὶ καλούμενον *Γοῦρ-Ἐμίρ* (= τάφος τοῦ Ἡγεμόνος). Ἐπιστέφεται ὑπὸ μεγάλου τρούλλου κυανοχρόου μὲ διάφορα κοσμήματα. Τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ οἰκοδομήματος χωρίζεται εἰς δύο ἐπάλληλα διαμερίσματα, εἰς τὰ ὁποῖα μᾶς ὁδηγοῦσιν οἱ ἐνταῦθα διημερεύοντες δύο μολλάδες. Εἰς τὸ κέντρον τοῦ ἀνωτέρου ὑπάρχει μετὰξὺ ἐννέα ἐπιταφίων πλακῶν ἡ τοῦ Ταμερλάνου, ἐξαίσιος μονόλιθος νεφρίτου βαθυκυάνου χρώματος, μοναδικὸς εἰς τὸ εἶδός του, μὲ ὠραίας γλυφὰς καὶ συμπλέγματα ἀρχαῖζουσῶν ἀραβικῶν ἐπιγραφῶν, ἐξηγουσῶν τὴν γενεαλογίαν αὐτοῦ καθὼς καὶ τοῦ Τσιγγίς-Χάν. Οἱ παρακείμενοι τάφοι εἶναι τῶν συγγενῶν καὶ οἰκείων τοῦ μεγάλου στρατηλάτου. Τὸ δάπεδον τοῦ θαλάμου εἶναι μαρμαρόστρωτον. Καλλιτεχνικὸν μαρμάρινον κιγκλίδωμα περιβάλλει τὸ σύμπλεγμα τῶν τάφων. Οἱ τοῖχοι τοῦ Μαυσωλείου καλύπτονται ὑπὸ μαυριτανικοῦ ἀλαβάστρου. Ἐπ' αὐτῶν χρυσοποίκιλτοι ἐπιγραφαὶ μὲ ρητὰ τοῦ Κορανίου κλ. Αἱ γωνίαι τοῦ θόλου ἐσωτερικῶς φέρουσιν ὠραίας γλυφὰς καὶ ἀραβουργήματα. Μικρὰ μαρμαρίνη κλίμαξ ἄγει εἰς τὸ κατωτέρω διαμέρισμα δηλ. τὴν κρύπτην ἐν ᾗ οἱ καθ' αὐτὸ τάφοι, ἀντίστοιχοι πρὸς τὰς ἐν τῷ ἄνω τμήματι καὶ φέροντες ὁμοίως ἐπιτυμβίους πλάκας. Κατόπιν ἐπεσκέφθημεν τὸ τέμενος *Χοτζά-Ἀχράρ* κείμενον πέραν τοῦ Ρεγιστάν, ἔνθα ἐθαυμάσαμεν πελώριον ἀντίτυπον πολυτελὲς τοῦ περιφήμου *Κορανίου* τοῦ *Ὁσμάν*, οὗ τὸ πρωτότυπον ἐλήφθη ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Ἀβράμωφ κατὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Σαμαρκάνδης καὶ κοσμεῖ τὴν Αὐτοκρ. βιβλιοθήκην τῆς Πετροπόλεως, τὸ τέμενος *Μπίμπν-Χανὺμ* κτισθὲν ὑπὸ τοῦ Ταμερλάνου τῷ 1399 πρὸς τιμὴν τῆς προσφιλοῦς αὐτοῦ συζύγου *Σαράϊ-Μούλκ-Χανὺμ*, τὸ *Chah Zindé* μὲ μεγάλους ὠραίους διαδρόμους καὶ ἐξαίσια μωσαϊκὰ κλ.

.... Ἐνεκχ τῶν ἱστορικῶν μνημείων — λίαν σημαντικῶν διὰ τὸν μουσουλμανικὸν κόσμον — καὶ τοῦ ἐνδόξου παρελθόντος τῆς Σαμαρκάνδης εἶναι ἱερὰ πόλις τοῦ μωαμεθανισμοῦ, ἀποκαλούμενή ὑπὸ τῶν συγγραφέων τῆς Ἀνατολῆς «*πρόσωπον τῆς γῆς*»

«πόλις τῶν ἁγίων» καὶ «κῆπος τῶν ἐκλεκτῶν τοῦ Θεοῦ.» Ἀριθμεῖ ὑπὲρ τοὺς 200 τάφους μουσουλμάνων ἁγίων, μετὰξὺ τῶν ὁποίων ἐξέχουσιν θέσιν κατέχει ὁ τοῦ ἁγ. Δανιγιάρ (Δανιήλ). Ἡ δὲ σύγχρονος Σαμαρκάνδη εἶναι σπουδαῖον ἐμπορικὸν κέντρον ὅλης τῆς Κεντρ. Ἀσίας. Παράγει μεγάλην ποσότητα ὀπωρῶν καὶ οἴνου, ὀρύζης, βάμβακος, σίτου, δερμάτων, μετάξης κλ. Διατελεῖ δὲ εἰς ἐπικοινωνίαν ζωηρὰν μετὰ τοῦ Χανάτου τῆς Βουχαρίας, τῆς Κίνας, τοῦ Ἀφγανιστάν καὶ πολλῶν ἄλλων χωρῶν. Μετὰ διαμονὴν μιᾶς ἐβδομάδος ἐνταῦθα, ἀνεχωρήσαμεν διὰ Τατχέντ, τὴν πρωτεύουσιν τοῦ ρωσ. Τουρκεστάν.

Ἐκ Σαμαρκάνδης

Δ. Γ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ

Η Χ Ω

ἈΚΟΥΣΕ κι' ἀπ' τὴν Ἠχώ, Φρόσω μου, τί πρᾶμμα εἶσαι :

— Ἄ μὰ εἶσαι.

Τί φωνάζει, τὸ πουγγί ὅταν θέλω νὰ ἐλαφρώσω :

— Ἐλα Φρόσω.

Ξεύρει τί ζητεῖ νὰ κάμῃς σὰν πουλῆς αἰσθήματα :

— Θύματα.

Ξεύρει καὶ τί σκέπτεσαι μὲ τ' ἀληθινά σου Φρόσω :

— Να σου φρώσω.

Μὰ τὴν ἔξυπνη σὰν κάμνης, τί σὲ λέγει, ἄκου, τί ;

— Ἄ, Κουτῆ.

Ἡ ἀνάμνησις μὲ φέρει τῶν ψευδῶν σου ἀσπασμῶν,

— Σπασμὸν.

Κ' ἐκατάλαθα τί εἶνε ὁ δικός σου γλυκασμός,

— Σκασμός.

Τώρα κάθουμαι, ῥωτῶ τὴν Ἠχώ τί δὲν μὲ λείπει :

— Λύπη.

Τὴν ξαναρωτῶ τί λείπει εἰς ἐμὲ τῷ μορφονιό,

— Νιό - νιό.

Κ' ἡ Ἠχώ λοιπὸν τί εἶνε καὶ τὰ ξεύρει ὅλα αὐτῇ ;

— Ὅλη αὐτί.

ΓΕΩΡΓ. ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΗΣ